

Agárdi Péter

Kompország, Ady és az ezredforduló

Az elmúlt másfél évtized egyik legtöbbit használt politikai metaforája a „kompország”. Az utóbbi években viszont egyre gyakrabban vált politikai emblémává, sőt jelszóvá; használóinak jelentős része – ha esetleg tudta, tudja is, hogy Adytól ered – nem érti, nem ismeri s nem is akarja megismerni a metafora eredeti, vibráló jelentését, mélységét és szövegösszefüggését. Az *Ismeretlen Korvin-kódex margójára* című 1905-ös (két cikkből összeállt) Ady esszét pedig „csak” elolvasni, átélni kellene, újra.

Benne van – mint cseppben a tenger – a nemzeti sors, a modernizációs útválasztás, a régió-vita, a „mi a magyar?”, a kultúra és civilizáció, a haza és haladás, az európaiság és saját identitás, a Kelet Nyugat közötti órlódás, a nagyhatalmaktól függés, a külső és belső szabadság, a kispépi szerep és tudat szinte valamennyi dilemmája, szorongató élménye.

Kortársaink – tisztelet a kivételnek – többnyire félreértik, eltorzítják, véglegesen leegyszerűsítik e sűrű szövetű, biblikus zengésű prózát. Nem a természetes korabeli és utókori recepció vitákat, nem az egymással is feleselő igényes olvasatokat, nem a befogadástörténet immár majdnem 90 éves időszakának termékeny értelmezési hangsúlyváltozásait, nem a nagyobb távlatokból nyíló nagyobb látószögek engedte bővülő-módosuló felismeréseket minősítem torzításnak. A műveletlenséget, a nem tudást, az Ady emlegette „gondolatiszonyt”, a tudatos, hazug „magyarázatok” leplező gög és historizálás viszont annál riasztóbb és veszélyesebb. Ez a szemlélet például Kárpát-medencei kultúrfőlényes hídként interpretálja a Kelet és Nyugat közötti magyar sorsot (ha már nem lehet a „Nyugat védőbástyájaként”); Ady Erdély-példázatát pedig sérelmi demagógiájú nemzetiszín pántlikás, székykapus külsőségű, illuzórikus *harmadik* és *nagymagyar útként* „idézi”. Pedig éppen az ellenkezőjéről szól: Adynál a komp éppen hogy *nem híd*, hanem tragikus sodródás, ön-

gyötrő, de progresszív távlatú keresés „tárgya”; Erdély pedig az európai s européer magyarság, Mátyás király, Comenius, Apáczai Csere János, Kazinczy Ferenc, a *modernizációs patriotizmus*, a toleráns vallásszabadság és az igazi kultúrélet házája.

Ady „kompországa” természetesen nem egyszer s mindenkorra lezárható jelentésű nem köbevésett metafora, nem allegória, hanem nyitott és állandóan fel-felnyíló ihlet a megszületése óta eltelt évtizedek okán is: elég csak Simonffy András történelmi kollázsregényére utalnom (*Kompország katonái* Bp. 1981.) vagy Bibó István, Illyés Gyula, Száraz György, Szűcs Jenő, Berend T. Iván, Konrád György, Vajda Mihály, Fejtő Ferenc, Vitányi Iván, Bojtár Endre s mások felkavaró erejű tanulmányaira, esszéire, melyekben a „Kelet-vagy Közép-Európa”, a magyarság hovatartozása, történelmi és mai küldetése a tét, hogy az analóg problémákkal viaskodó cseh, szlovák, lengyel, délszláv, orosz, román, ukrán s más nemzeti-ségű szépírókat és teoretikusokat ne is említsem.

Ez a kihívó frissesség persze nemcsak a kompország metaforájára, hanem Ady életművének egészére is igaz – lévén az *maga* a progresszív magyarságtudat egyik gyújtópontja. Nem véletlen, hogy a költő szellemi-művészi örökségének megújuló elsajátítása és „széténeklése”, a körülötte folyó vita ma is viharosan eleven. Milyen érdekes, hogy még szinte azonos eszmei és ízléskörön belül is mennyire eltérő élményinterpretációkra és plurális hangsúlyokra „kényszerít” ez a ropant tradíció, hadd idézzem fel a közelmúltból az Ady Társaság rendezvényeit, Radnóti Sándornak a FIDESZ Akadémián 1990. május elsején (*Hogyan éljük túl a XX. századot?* Szerk.: Vig Mónika Bp. 1992.) és **Eörsi Istvánnak** az Ady Társaság 1991. május 3-i ülésén tartott előadását (*Az Ady Endre Társaság Évkönyve 1990–1991.* Szerk.: Vezér Erzsébet. Bp. 1992.). Az összevetés – nem egymással szembeni kijátszás! – annál is indokoltabb, hiszen mindkét nagyívű előadás, címében meghirdetve is, *Ady időszerűségével* foglalkozott.

De térjünk vissza az alábbiakban újraolvasható Ady-esszé, *Az ismeretlen Korvin-Kódex margójára* szövegéhez. A klasszikus értékű irodalmi művek recepciója maga is szinte műalkotás, az utóélet maradandóan beleépül az eredeti műbe; ugyanakkor nem az időszerűsítés, a meghosszabbítás, hanem